

ואמנם כמה שהעיר שיש לומר שזנעזד גם רש"י סובר אליבא דר"א דזה וזה גורם אסור אף להדיט, יש לי בזה מקום עיון גדול. דהנה החוספות בתמורה ל' ע"כ כתבו וז"ל: "רבי אליעזר אומר ואלד טריפה יקרב פרש"י אבל להדיט ד"ה שרי דלא מגופא קא רבו, ולא נהירא דפ' אלו טרפות (דף נ"ח) מפרש בהדיא דאפילו להדיט נמי אסור והא דפליגי לגביה להודיעך כח דר"י דאפי' לגביה נמי שרו. לכך נראה דאף להדיט אסור, והא דנקט לא יקרב משום רבנן דאמרי קרב נקטיה". ודברי רש"י הם צאמת תמוהים שהרי מפורש להדיא בסוגיה דחולין — שהציאו החוספות שלא כדבריו — וזה לשון הסוגיא שם: "אלא הא דתנן ואלד טרפה ר' אליעזר אומר לא יקרב לגבי מזבח ורבי יהושע אומר יקרב במאי קא מפליגי בשנטרפה ולצקוף עיברה רבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור, ורבי יהושע סבר זה וזה גורם מותר, אי הכי אדמיפליגי לגביה, לפלגו להדיט להודיעך כמו דר' יהושע דאפילו לגביה נמי שרי וליפלגו להדיט להודיעך כמו דרבי אליעזר דאפילו להדיט נמי אסור, כח דהתירא עדיף ליה". הרי מפורש בסוגיא דולד טריפה אליבא דרבי אליעזר דסובר דלא יקרב לגבי מזבח הוא אף להדיט ורק להודיעך כמו דרבי יהושע הוא דמיפליגי לגביה, אבל לעולם אף להדיט אסור.

ונראה ליישב שיטת רש"י דאמרינן בצבורות ז' ת"ש אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה זה אי אתה אוכל אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד ואי זה זה הבא בסימן אחד זה טמא הנולד מן הטהור ועצורו מן הטהור, יכול אפילו עצורו מן הטהור ת"ל שה כשבים ושה עזים עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה דברי ר' יהושע ר' אליעזר אומר לא בא הכתוב להחיר את המותר אלא להוסיף על המותר ואיזה זה טמא הנולד מן הטהור ועצורו מן הטהור או אינו אלא עצורו מן הטהור תלמוד לומר שור שה כשבים ושה עזים מכל מקום קרי ליה טמא כרבי שמעון וקאמר אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד האי תנא סבר לו כוותיה בחדא ופליגי עליה בחדא וכו' למימרא דרבי אליעזר סבר זה וזה גורם מותר ורבי יהושע סבר זה וזה גורם אסור והא איפכא שמעינן להו ואלד טריפה רבי אליעזר אומר לא יקריב לגבי מזבח ורבי יהושע

ריבויים מצינו בקדשים לענין ולדות ומוכח כמו שאמרנו שר"א סובר כרבי ישמעאל שזנעזד ילפינן ממשחתחם בהם מוס בם ולא אינטריך כלל קרא שזנעזד מותר להדיט דכלל קרא גם כן לא היה מצינו ללמוד שזנעזד מותר להדיט וכמו שנתבאר, וכל זה הוא אם נימא שמשקה ישראל תלוי אם הוא בפועל מותר לישראל אבל אם נימא שהוא דין צמין והחפלא אין שום ראייה מכאן דאף אי האיסור לגביה זנעזד היה משום משקה ישראל היה גם ואלד נעזד אסור לגביה כיון שזה וזה גורם אסור אף שלהדיט הוא מותר וכאמור לעיל. והגאון הנדיק המנוח העלוי מויסקא ר' יעקב דוב ספסל ז"ל העירני על קושייתי שהקשיתי, שמאי ראייה מציא הגמרא שזנעזד מותר להדיט מדאינטריך קרא לאסור לגביה, דאימא דאינטריך קרא לענין ואלד נעזד שמוותר להדיט משום דזה וזה גורם מותר להדיט ואסור לגביה, דצאמת יש לומר דבאיסורי הנאה מודה רש"י שלר"א שאסור מלד זה וזה גורם אסור אף להדיט ורק בולד טריפה שהוא איסור אכילה הוא דסובר שאסור רק לגביה, ועוד העיר דקרא דמן הבקר מיירי לענין עולה דלא שייך בו ואלד ובהרי ממילא נסתר גם תירונו של הספר נמח דוד על קושייתו של הגרע"א אמנם משום הא לא איריא דיש לומר דצאמת פסולו הוא משום דין נעזד ולא אינטריך קרא לגופיה כי אם ללמוד ממנו לדעלמא שזנעזד פסול לקרבן, וממילא נפקא מינא בעלמא לענין ואלד, ועוד שהרי נעזד ממעטינן מן הבקר, ופירש רש"י מן הבקר ולא כל הבקר להוציא את הנעזד, דאסור לגביה ולשון זה נאמר בפסוק גם בשלמים (ויקרא ג' א') ועיין עוד בסוגיא דנדה דף מ"א ע"א ובריטב"א שם.

סימן יג

בענין זה וזה גורם באיסורי אכילה ובאיסורי הנאה

ישוב לדברי רש"י בתמורה ל' ממה שקשה עליו מסוגיא מפורשת בחולין. פלפול בדברי רבינו גרשום בביאור הגמרא דבכורות ז' בענין זה וזה גורם

אומר יקריב לגבי מזבח בעלמא סבר רבי אליעזר זה וזה גורם אסור ושאיני הכא דאם כן נכתוב קרא שה כשדים ועזים שה ושה למה לי שמע מינה שה מכל מקום ורבי יהושע אמר לך בעלמא זה וזה גורם מותר והכא אם כן לכתוב שור כשז ועז כשדים ועזים למה לי שמע מינה עד שיהא אביו כשז ואמו כשז" וברבינו גרשום כתב "לעולם בעלמא כגון לגבי מזבח סבר רבי אליעזר זה וזה גורם אסור, שאני הכא לגביא אכילה, אם כן הוא דזה וזה גורם אסור לכתוב קרא שור כשדים ועזים דהוי משמע עד שיהא אביו ואמו כשז שה שה למה לי ש"מ שה מכל מקום דזה וזה גורם מותר". מפורש ברבינו גרשום שרק באיסורי אכילה אמרינן שסובר רבי אליעזר זה וזה גורם מותר אבל בעלמא סובר באמת שזה וזה גורם אסור והיינו שהוא מפרש שמה שאמרינן כאן שבעלמא זה וזה גורם לרבי אליעזר אסור ושאיני הכא לטמא הבא מן הטהור ועבורו מן הטמא שהוא גזירת הכתוב שהוא מותר דאם לא כן נכתוב קרא שה כשדים ועזים שה ושה למה לי אינו דין מקוים בטמא הבא מן הטהור ועבורו מן הטמא שזה וזה גורם מותר בו שאם כן באמת נילף מכאן בעלמא ונימא גלי קרא שזה וזה גורם מותר. [ועיין בבית יצחק יו"ד ח"א סימן ס"א אות י' ובדרשותיו הניספחים לחלק חושן משפט דרוש י"ד אות ט', שהקשה כן באמת שאמאי לא נילף לר"א טריפה מטמאה וע"ש מה שחירץ]. ולכן מפרש רבינו גרשום שבאמת ילפינן מכאן שכל איסור אכילה זה וזה גורם מותר, אבל בעלמא כגון לגבי מזבח שחמור ואי אפשר ללמוד מאיסורי אכילה שפיר אמרינן זה וזה גורם אסור ונראה שהוא הדין באיסורי הנאה שחמור ואי אפשר ללמוד מאיסורי אכילה וגם כן לרבי אליעזר זה וזה גורם אסור ותפס רבינו גרשום "בעלמא" לגבי "מזבח" משום דבהא מיירי רבי אליעזר כמו שאמרינן ולד טריפה, רבי אליעזר אומר לא יקרב לגבי המזבח, ואין להקשות דאם כן כשאמרינן ורבי יהושע אמר לך בעלמא זה וזה גורם מותר והכא אם כן לכתוב קרא שור כשז ועז כשדים ועזים למה לי שמע מינה עד שיהא אביו כשז ואמו כשז, למה לא נילף באמת מכאן לר"י שזה גורם זה וזה גורם אסור גם בעלמא ונראה דזה לא קשה כלל דבאמת הרי בטמא הבא מן הטהור ועבורו מן הטמא יש לאסור משום שני דינים (א) משום שחוששין לזרע האב, ועוד משום שזה וזה גורם אסור

וחלוק דין דחוששין לזרע האב מדינא דזו"ז גורם כמו שכתב בחידושי רבינו חיים הלוי צפרק ג' הלכה י"א מהלכות מאכלות אסורות דהרי דינא דיונא מן הטמא מחדש לן תרתי דטהור הנולד מן הטמאה איסורו הוא מחמת עצמו ואהני ליה הך דינא דיונא מן הטמא טמא, שיהא איהו מנד עצמו חייל ביה איסורא דאמו, וצדין אמו קאי, דהוי הוא כאמו, ועוד נכלל ביה דין איסור צפ"א של יונא מן הטמא, דמשום זה לחוד שהוא יונא מן הטמא חייל ביה איסורא, ואף דאינו קאי צדין אמו ולא חייל עליו איסור מנד עצמו. מ"מ אסור הוא מאיסורא דיונא מן הטמא, ואיסורו אינו מחמת עצמו כ"א משום שיונא מן הטמא זהו איסורו, והביא ראיה לזה ממה שכתב הרמב"ם שאין לוקין על חלב בהמה טמאה וביצי עוף טמא משום דהוי כחצי שיעור אף שצוודאי לוקין על טהור הנולד מן הטמא ועוד שבתרווייהו איסורייהו משום יונא מן הטמא נינהו על כרחך שטמא הנולד מן הטהור איסורו הוא מחמת עצמו והר"ן הוא נכלל באיסורא דטמאים האמור בתורה וממילא דיש בו גם מלקות ככל הטמאים, מה שאין כן חלב וביצים של טמאים איסורן אינו מחמת עצמן כיון דאינן מין בשרא ואין בהן מלקות, ומשום דאע"ג דאסור מה"ט מ"מ דין איסור זה של יונא מן הטמא כאיסורא דחצי שיעור שאין בו רק איסור ולא מלקות וזהו שכתב הרמב"ם טעמא משום שנאמר מבשרם על הבשר הוא לוקה ואינו לוקה על הביצים ועל החלב ר"ל דהך קרא דמבשרם אחי לאורוי על איסורא דטמאים דאינו רק צבצר ולא על צינא וחלב ולא חייל בהם איסורא דטמאים מנד עצמן ואם כן ממילא דדין יונא שלהן חייל רק לענין זה שיהו אסורין מאיסורא של יונא מן הטמא ובהך איסורא לית ביה מלקות כחצי שיעור ולפי זה באר שם הגר"ח ז"ל דחלוק בזה ולד טמאה מולד טריפה דכל היכא דהוי מין כשר דמהני ליה הך דינא מן הטמא טמא לענין שיהא חייל בהולד איסורא מנד עצמו כ"ז לא שייך אלא בטמאים דאיסורו צמינו תלוי ומעצמו הוא שצא לו איסורו ע"כ שפיר שייך דבר זה גם בהולד שהוא כאמו וחד איסורא להו משא"כ בטריפה שאיסורא דבר אחר גרם לה ואין איסורה בא לה מעצמה אם כן ממילא לא שייך בזה שיהא גם הולד כמוה שיהא גם הוא חשוד טריפה וע"כ דאיסורו של הולד הוא רק מאיסורא דיונא מן הטמא שזה שיונא מן

בחולין נ"ח לענין הני ציעי דטריפה וגם ישב שם השגת הראב"ד מעל הרמב"ם צענין אפרוח שנולד מצינת טריפה עיין שם בדבריו המאירים. ולפי זה הרי בטמא הבא מן הטוהר ועצורו מן הטמא שמפרש רבי ירמיה דאיעבר מקלוט בן פרה ואליבא דרבי שמעון והרי לרבי שמעון קלוט הוא מין טמא כמו שאמרינן שם רבי שמעון אומר גמל גמל שחי פעמים אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה ואם כן שפיר יש לאסרו למאן דאמר חוששין לזרע האב וגם שיך לאסורו משום זה וזה גורם כיון שהוא יואל מן הטמא למאן דאמר זה וזה גורם אסור.

ולפי זה הרי ניחא מאד דברי רבינו גרשום דלרבי אליעזר דגלי כאן קרא דעצורו מן הטמא מותר בבא מן הטוהר מוכח דלא אמרינן זה וזה גורם אסור דמהיכי תיתי שנימא שהוא גזירת הכתוב מקוים כאן אדרבא יילך מכאן שבעלמא זה וזה גורם מותר ועל כן הוא אומר שבעלמא פירושו שאינו רק איסור אכילה אלא הוא אסור למזבח שאי אפשר למילף מזה אצל באיסורי אכילה גרידא באמת ילפינן מזה שזה וזה גורם מותר מה שאין כן לרבי יהושע הרי יש לומר שבעלמא זה וזה גורם מותר ומה שאסור כאן אינו מדינא דזה וזה גורם אלא מדינא וגזירת הכתוב דחוששין לזרע האב דגלי כאן קרא דכשדים ועזים עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה משא"כ בטריפה שלא שיך לומר בזה חולו"ה כמו שביאר הגר"ח ולפי זה הרי ניחא דברי רש"י בתמורה וסמך על מסקנת סוגיא דזכורות וכפירוש רבינו גרשום ז"ל.

אלא שלפי זה באמת יש לומר שאין סתירה על רש"י גם מהסוגיא דחולין נ"ח שמה שאמרינן שם אי הכי אדמיפלגי לגביה ליפלגי להדיוט אין פירושו שלמה פלגי בולד טריפה לגבי המזבח יפלגו בטריפה להדיוט דבזה באמת יש לומר שמותר אליבא דכו"ע ורק הכוונה למה להו לפלוג בטריפה ולמזבח יפלגו בגוונא דנוגע להדיוט כגון באיסורי הנאה שאי אפשר ללמוד מאיסורי אכילה שאיסורי הנאה חמורים הם ובאמת הרי בסוגיא דעבודה זרה דף מ"ט הובא פלוגתא תנאים בערלה ועבודה זרה אם זה וזה גורם מותר או אסור ולמה נקטו רבי אליעזר ורבי יהושע פלוגתאם באיסור מזבח

הטמא גורם לו איסורא ועל כן שיך דבר זה גם בטריפה כיון שיואל הוא מן האסור, ע"כ גם הולד אסור, ולפ"ז יתבאר היטב החלוק שבין הך דינא דחוששין לזרע ובין דין דזה וזה גורם מותר דהנה הדין דחוששין לזרע אב איתא בחולין ע"ט לענין ארבעה מילי, אם חייל בו איסורא דאיתו ואת בנו ולענין חלבו אם הוא מותר ולענין דמו אם טעון כיסוי ולענין חייב במתנות כהונה אשר בכל אלה לא שיך כלל הך דינא דיואל מן הטמא דהוא רק על יואל מן האסור אבל לא על חיוב מנחה כמתנות וכיסוי בזה לא שיך בו כלל דין יואל וכן לענין חלב גם כן לא שיך לומר בו דין יואל דאטו משום דאביו חלבו אסור יהא דין יואל גם על חלבו של הולד הרי החלב והבשר שוין הן שיואלין מחלב האב והבשר דמזבלל וזרעיה וכמבואר בסוגיא דחולין דף ס"ט ולא שיך בזה כלל דין יואל מן האסור וגם בדין איתו ואת בנו כיון שאינו מאיסורי מאכלות והנאות ואין בזה איסור חפלא שהחפץ מקרי דבר האסור ממילא לית ביה דין יואל מן הטמא אלא פשוט דהדין דחוששין לזרע האב הוא לענין אם הוא חסוב מינא דאביה אם בהמה אם חיה וכן אם טמא אם טוהר וממילא אית ליה כל הנך דינים דאביה מעצמו, שהוא בעצמו כאביו או חיה או בהמה או טוהר או טמא ועל פי זה ישב קושיות התוספות בחולין נ"ח מה דאמרינן זה וזה גורם מותר צעני דטריפה מהא דפסקינן בסוף כתובות בפרדות כרבי יהודה דמסקפא ליה אי חוששין לזרע האב ולפי זה ניחא הא דחוששין לזרע האב ולא שרינן מטעם זה וזה גורם דהא דזו"ז גורם מותר לא נאמר אלא היכא דלית ביה איסורא מעצמו ואיסורו הוא רק מחמת שיואל מן האסור והאיסור שיאל ממנו הוא דהוי גורם לאיסורו בזה הוא דהוי הילכתא דזו"ז גורם מותר מה שאין כן בהך דחוששין לזרע האב דחייל ביה דין איסורו מחמת עצמו ואין כאן גורם כ"א גופו של איסור עצמו הוא דאית ביה מחמת אביה וע"כ שפיר נוהג בו דינא דאביה אם לאיסור אם להיתר וכן ניחא נמי למאן דאמר דזה וזה גורם אסור דאחינן עלה גם בטריפה מצד אביו אפילו למאן דאמר אין חוששין לזרע האב משום דנהי דלא חשיב מינא דאביה לענין למיחל ביה דיני אביו מחמת עצמו משום דאין חוששין לזרע האב מכל מקום איסורא דיואל מן הטמא מ"מ אית ביה ועל פי זה תירץ שם הגר"ח ז"ל קושית התוספות

על זה שפיר משני להודיעך כחו דרבי יהושע דאפילו לגבוה שרי וניחא דברי רש"י ז"ל.

אף שלכאורה מלאנו כאן ענין מחודש בדברי רבינו גרשום לומר שבאיסורי אכילה לכולי עלמא זה וזה גורם מותר נפלא הוא הדבר שהדברים מפורשים בתוספות דהנה בקוגיא דעבודה זרה מ"ט ע"א אמרינן וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור וכו' והתנן ר' יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואמר רבי יהודה אומר רב מודה רבי יוסי שאם נטע והצריך והרכיב מותר וחיילא נמי הכי מודה רבי יוסי שאם נטע והצריך והרכיב מותר וכו', וכתבו שם התוס' וזה לשונם: "ואם תאמר ומאי שנא גדולי אגוז של ערלה מגידולי טבל ומעשר שני שהן חולין ואפילו גידולי תרומה אלא שגזרו עליהם ב"ח דבר וי"ל שערלה שאסורה בהנאה יש לאסור הגדולין שגם זה הנאה היא אבל באיסור אכילה אין לאסור הגידולין שאינו אוכל האיסור עצמו". הרי מפורש בדבריהם שכל עיקר המחלוקת בזה וזה גורם הוא רק באיסורי הנאה ולא באיסורי אכילה וזה כמו שדקדקנו מדברי רבינו גרשום במסקנת הסוגיא דכורות וכיאררנו בשיטת רש"י.

ויש לומר עוד שסמך שם רש"י בתמורה על סוגיא זו של עבודה זרה וראיתי בשערי ישר פרק כ"ה משער ג' שכתב על דברי התוספות אלו שלכאורה קשה שהרי פליגי תנאי בולד טריפה שנטרפה ואחר כך עיברה צדין וז"ל גורם וכן פליגי בשאור של תרומה וחולין ולפי דברינו הרי אדרבא סוגיא זו בעבודה זרה היא כמסקנת הגמרא דכורות לשיטת רבינו גרשום (וגם אפשר שהתוספות שם בעבודה זרה יפרשו הגמרא דחולין כמו שבארנו אליבא דרש"י באופן שאין הסוגיות חולקות כלל) אבל איך שיהיה הרי דברי התוספות הם כשיטת רבינו גרשום בפירוש מסקנת הסוגיא דכורות ומה שהקשה השערי ישר משאור של תרומה הלא הגמרא באמת דוחה זה דלא פליגי בזה וזה גורם כמו שאמרין שם הי רבנן והי רבי אליעזר אילימא רבנן ורבי אליעזר דשאור דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה וכו' וממאי דטעמא דר"א כדאביי שמפרש

שפליגי בזה וזה גורם דלמה טעמא דר"א משום דאחר אחרון אני בא וכו' אלא רבי אליעזר ורבנן דעלים וכו' ולפי זה הרי יש לומר שדחי לה הגמרא משום דקוצרת באמת שלא שייך באיסור אכילה זה וזה גורם ולכן לא ניחא להו לאוקמי שפליגי בזה וזה גורם אף שאין זה מוכרח שיש לומר דחייה בעלמא הוא דמדחה שאין ראיה משם אבל לפי דברי התוספות הלא בודאי יש לתרץ כן שקושטא דמילתא הוא שלא ניחא לה לסתמא דגמרא לאוקמי שפליגי בזה וזה גורם כיון שהוא איסור אכילה ולא איסור הנאה וכמסקנת הגמרא דכורות לפי פירושו של רבינו גרשום וכמו שנתבאר. ואמנם עיין במשנה ראשונה ערלה סופ"א שכתב שם דרש"י באמת פליג על התוספות אבל אינו סתירה לדברינו כי רש"י ז"ל פליג רק בפירוש הגמ'. ועיין ירושלמי ערלה פ"ב ה"ו ועבודה זרה פ"ה ה"א לענין חמין של כותים.

סימן יד

בדין ביטול ברוב לענין טבל והקדש

חידושים וביאורים ביסוד הדין מה נקרא ניכר האיסור שאינו בטל ברוב. מחלוקת ר"י וריש לקיש בירושלמי מה נקרא ניכר האיסור מבאר דר"י ור"ל לשתייהו אזלי. ובאור נפלא בדברי הרמב"ם בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הל"י והל' י"ב.

ונראה לבאר עוד בשיטת רש"י דהנה אמרינן במשנה סוף מעילה פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכים או שאמר פרוטה זכים זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי רבי עקיבא וחכמים אומרים עד שיוציא את כל הכים. ובתוספות יוס' טוז כתב "ואם תאמר וליבטל רוצא ויש לומר דדבר שיש לו מחירין היא שיכול לחללו א"נ מטבע חשוב ולא בטיל הכ"מ פ"ז מהלכות מעילה וכו'". וכתב על זה התוספות חדשים וז"ל: "וקשה אם כן מדאורייתא בטל והיאך יביא קרבן מעילה גם בתוספות הקשו קושיא זו אבל תירוצם נריך נגר ובר נגר להולמם עיין צ"ח ז"ל רק בספר לאן קדשים הגיה קצת ע"ש ואפשר דמתניתין אחיא כר"י דסבר